

Bondedragten i Ribe amt i 1800aarene

Af Ellen Andersen.

Det er i virkeligheden irrationelt at inddele folkedragten amtsvis. Dens udbredelsesomraade følger ikke amtsgrænserne, men betinges af mange forskellige forhold, der ofte er umulige at udrede, fordi de vilkaar, hvorunder de eksisterede, nu forlængst er glemte. Ganske vist ved vi, at geografiske forhold, handelsveje (byer og markeder), de forskellige muligheder for indflydelser fra andre samfundslag, psykologiske momenter og økonomiske forhold alle har haft betydning for egnsdragternes udvikling og afgrænsning. Men de forklarer langt fra alle de spørgsmaal, der trænger sig paa ved studiet af folkedragterne. Man maa derfor i mange tilfælde nøjes med at konstatere, at saadan og saadan er det nu engang — og saa lade spørgsmaalet »hvorfor« ligge.

For Ribe amts vedkommende, ligesom for Ringkøbing amt, er der den ejendommelighed, at dragterne adskiller sig i to vidt forskellige grupper: bøndernes og fiskernes dragt. Bøndernes paaklædning ligner i det store og hele det øvrige Jyllands, især for mandsdragtens vedkommende. Hvad fi-

skerbefolkningen angaar, saa er jo f. eks. Fanødragten velkendt, og Vesterbødragten slutter sig i type til denne. Jeg skal her nøjes med at omtale bøndernes dragt, som den blev baaret af landboerne, der levede bag vestkystens klitrække i 1800-aarene.

Her falder det straks i øjnene, hvor utilfredsstillende amtsinddelingen er, for Ribe amts dragttype strækker sig ned i Tønder amt og helt op til Limfjorden, afgrænset mod vest af klitrækken og mod øst af Midtjyllands øde og ufrugtbare hedeegne.

Paavirkningen sydfra mærkes tydeligt i dragterne. Studehandlen bragte impulser paa mange forskellige omraader til landet, og de store folkemarkeder i Ribe, hvortil ungdommen strømmede sammen for at søge tjeneste, har utvivlsomt bidraget til udbredelsen af modenyheder blandt de unge bønderfolk. Her havde de lejlighed til baade at se andre egnes dragter og tillige at se, hvorledes byfolk gik klædt. Folkedragten er jo i høj grad paavirket af købstadmoden, der tilsidst helt har fortrængt egnsdragterne. Dette skete som regel hurtigst i de egne, hvor bøndernes økonomiske forhold var saa gode, at de kunne tillade sig at købe færdiglavede varer i butikkerne. Overalt har »købetøj« været anset for finere end det, der blev fremstillet i hjemmene. Lysten til at efterligne bymoderne, var dog langtfra lige stærk overalt, og ogsaa paa dette punkt var Jyderne mere fremskridtsvenlige end øboerne. — Endelig viser forskellen mellem bøndernes og fiskernes klædedragt, hvor stor betydning levevilkårene har haft for udformningen af dragterne. Endnu den dag i dag klæder fiskerne sig jo anderledes end bønderne.

Fig. 1. Hovedtøj fra Askov mark, Malt herred. Med tyllstrækning og tønderknipling

Hovedtøj. I egnen nord og øst for Ribe brugtes »hovedtøj«, d. v. s. en hue af sort eller kulørt silke med broderi paa nakken. Til huen hørte lin eller korsklæde samt vinger. Linet var et rektangulært,

kniplingsprydet lærredsstykke, der anbragtes under huen. Korsklædet havde omtrent samme form, men sad ovenpaa huen. Baade lin og korsklæde blev kruset med kniv i kanten, saa de sad snært til ansigtet. Vinger (eller skæg) var pibede tøjstrimler, kantet med knipling. De anbragtes paa huens underkant og ved ørene. Til stads brugtes fløjls-hue, og koachuen var her, som overalt i landet, af sort fløjl med guldgalon. Til daglig bar kvinderne huer af broget sirts. I Vester Vedsted var hage- og nakkesløjferne guldbroderede, ligesom i Sønderjylland. Korsklæde med trekantet snip bagtil er en østjydske mode, der strakte en udløber fra Jordrup over Vejen til Vester Gesten og Obbekær.

Et hovedtøj, som fortrinsvis kendes i Ribe amt, er »storrerne«. Storrer betyder noget, der stritter ud, og selv om udtrykket kendes fra Als og Aarhusseggen, saa er selve hovedtøjet hovedsageligt begrænset til den vestlige del af Ribe amt og lidt ned i Tønder amt med Ringkøbing fjord som nordgrænse. Storrer er vinger, der gaar langs hele huens kant og staar skraat op over issen (se fig. 1). Huen kunne være af bobinet, silke eller fløjl. Storrer brugtes kun af gifte koner, pigerne gik barhovedet. Hvide storrer var til glæde og kirkebrug, sorte til begravelse. Dog anlagde bruden mærkeligt nok sorte storrer dagen efter brylluppet. I daarligt vejr blev de fine storrer baaret til bestemmelsesstedet i en hattekasse. Saa nøjedes kvinderne med en lille hue med et tørklæde over, lagt stramt over panden og med to folder ved tindingerne. Saadan gik man ogsaa til daglig. Var vejret rigtig slemt, kunne man slaa skuldarsjalet, »æ øverslavklu«, op over hovedet.

Der maatte særligt uddannede koner til at gøre festhovedtøjerne i stand. I Varde syede Marie Nielsen (f. ca. 1830) hovedtøjer til egnens bønderkoner. Hun havde et par unge piger til at hjælpe sig. Selv havde hun lært kunsten af madan Guldager i Varde.

Omkring 1870 gik hovedtøjerne af brug. Længst holdt de sig i Bork. Endnu saa sent som 1910 fandtes der her en kone, som kunne gøre storrer i stand.

Som oftest klippede kvinderne haaret af til brylluppet, naar de skulle til at gaa med hovedtøj; ellers fyldte det for meget under huen. Var haaret ikke altfor stort, kunne man flette det eller sno det i en knude i nakken. Forhaaret var skilt i midten og redt glat ned over ørene.

Ovenpaa hovedtøjet bar kvinderne en »hat«, naar de gik ud. Det var en kyse med »hale«, d. v. s. en flæse i nakken. De ældres kyser var af fløjl, de yngres af sort taft. Disse sidste kaldtes »feldthatte«, fordi de kom fra Christiansfeld. »Flagrehat« (helgolænder) brugtes til markarbejde, senere blev den erstattet af et musselinstørklæde over hovedtøjet.

Kjole. Den ældste mode, der gaar tilbage til 1700aarene og vistnok endnu længere, er ærmetrøje med skød (se fig. 2) og skørt af afvigende farve. Denne mode har holdt sig i dagligdragten til omkring midten af 1800aarene. Hele kjoler med kort, nedringet liv og snæver nederdel stammer fra empiretiden. Ogsaa bul, d. v. s. ærmeløst livstykke, med strikket nattrøje har været brugt, maaske dog ikke saa meget i denne egn af landet, som andre steder.

Om sommeren brugtes hjemmevævet »tosel«

Fig. 2. Ærmeliv fra Darum, Gørding herred. Af rødt hvergarn med smalle, blågrønne striber. Kantebånd af gul silke. Omkring 1800. Nationalmuseet.

eller hvergarn, d. v. s. uld og hørstof. Om vinteren vadmel, d. v. s. hel uld. Et særkende for Ribe amt (og Sønderjylland) er tosel med silkestriber, der omtales i 1815. Til alters og »henføllen« brugtes mørkeblaa umønstrede hvergarns kjoler, kaldet »slet tøj«. Til begravelse bar man sort »orleans«. Det sidste var ogsaa »til kønhed«, som det kaldtes. Til dette brug kunne dog ogsaa anvendes sirts, mens silke eller damaskes klæder var sjældne. Ved indledning efter barselfærd var alle mødre klædt i sort, og konfirmandinder havde sort slæbekjole og sort hovedpynt.

Til dagligbrug var et blaat skørt uden baand og en grøn ærmetrøje med skød det mest almindelige. Nogle hævder dog, at skørtet skulle være grønt og trøjen blaa. Forneden paa skørtet sad en snor, der

enten var snoet i haanden eller »knevlet«, d. v. s. snoet med slyngstokke, »knevler«. De sidste snore gik for at være de stærkeste.

Ganske enkelte meddelere husker endnu bul af forskellige farver med strikkede ærmer og hertil grønne, blaa eller sorte læggede skørter, der dog undertiden ogsaa kunne være stærkt rynkede. I begyndelsen af 1800aarene var rødt vadmelsskørt og rød strikket trøje almindeligt.

Den hele kjole, der tilsyneladende har været den mest almindelige paaklædning, i hvert fald til fest, fulgte i sit snit saa nogenlunde købstadmoden, fra empirens snævre skørt, til krinolinernes struttende vidde. Der hørte meget til for at være virkelig velklædt, saaledes fortælles det om en gaardmandsdatter, der blev gift i 1854, at hun fik ikke mindre end 14 kjoler til sit udstyr.

I 1870erne lod man sin gamle kashmirskjole trykke op med et nyt mønster hos farveren. Det hed sig, at man skulle over grænsen, naar man ville have blaatrik, det var billigere i Flensborg, end i kongeriget. Hos farver Schmidt i Varde, hvis farveri var grundlagt i 1847, kunne man dog ogsaa faa trykt baade kjoler, forklæder, sjaler etc.

Forklæde. Til daglig brugtes mørke, uldne forklæder enten ensfarvede, eller blaa med linnede striber paa langs. Under vævningen slog man hvide hørgarnsstriber ind i den hvide uld. Naar stoffet derefter blev farvet blaat, tog hørren ikke saa stærkt imod farven som ulden, hvorved der fremkom lysere blaa striber i det mørkeblaa stof. Blaa hvergarnsforklæder med røde tern kaldtes »ulden-tavl«, og »firselsforklæder« var af firskaftet tøj, f. eks. grøn- og rødternede.

Til pænt brug anvendtes bomuldsforklæder, men

endnu finere var »købenstøj« og til stor stads, som bryllup, begravelse og »liegs«, d. v. s. dans, havde man sorte silkeforklæder.

De hvide, mønstervævede eller broderede mollsforklæder, der andetsteds i landet har været brugt til brude- og altergangsdragt, kendes ogsaa fra Ribe amt, men deres anvendelse er nu glemt. At de har været til fin stads er dog givet. Det fortælles om en møllerkone i Vedersø, at hun i 1814 pakkede sit mollsforklæde og sin silkekjole sammen, idet hun sagde: »Nu er det ikke tid til at gaa i silke mere.« Og hun bar dem aldrig siden.

Forklæderne lagdes i læg, senere blev de rynket. Linningen blev hægtet bagtil og til stads anbragtes et livbaand af silke, knyttet i sløjfe fortil over linningen. Forklædespænder kendtes derimod ikke.

I modsætning til andre steder i landet, hvor korsklædet altid hører til hovedtøjet, kaldes skuldertørklædet i Ribe amt undertiden for »korsklæde«. Det skyldes utvivlsomt, at ordet korsklæde oprindelig blot betyder et klæde lagt over kors, d. v. s. i trekant, og baade hovedklædet og skulderklædet blev oprindelig anbragt paa denne maade. Skulderklædet var til daglig sirts eller bomuld, f. eks. rød- og blaaternet. Om sommeren brugtes ofte tørklæder af trykt kattun. Til stads brugtes »mailændere«, d. v. s. silketørklæder fra Milano, eller andet købetøj. Sømændene bragte ofte silketørklæder med hjem til deres kvinder fra de lange rejser. Silketørklæderne var oftest mørke med »ramme«, d. v. s. stribebort, f. eks. de to sider grønne, de andre to blaa. Saa kunne man vende den side ud, man havde lyst til. Det er ikke lykkedes at konstatere, om den ene side har været brugt

til glæde, den anden til sorg, saaledes som vi kender det fra andre egne. Til stads anbragtes et hvidt tørklæde under det kulørte, saa man saa en lille kant af det hvide.

De unge piger, som endnu ikke bar hovedtøj, kunne ogsaa bruge det hvide tørklæde over hovedet. Herfra stammer muligvis fællesbetegnelsen »korsklæde«. Derimod husker man ikke mere om det hvide mollstørklæde med broderi i hjørnet blev brugt til alters eller brudedragt.

Skulderklædet blev lagt i trekant, den mindste spids underst. Til stads fæstedes tørklædet med et par fine sølvnaale i halsen, til daglig med en stor knappenaal. Den ældste mode er vistnok, at tørklædet blev stoppet indenfor halsudskæringen baade for og bag. Senere blev det kun stoppet ind fortil. Og da kjolens udringning forsvandt i 1850—60erne, anbragtes tørklædet helt udenpaa kjolen (se fig. 3). De yngste tørklæder var strikkede, uldne, trekantede, kaldet »klæ«. De blev krydset fortil og paa ryggen.

»Mundklu« blev lagt sammen, saa den dannede to lag. Den gik to gange om halsen og blev trukket op for munden, saa man aandede ned i tørklædet. Mundklu brugtes i koldt vejr, det ansaas nemlig for sundhedsfarligt direkte at indaande den kolde luft.

Fodtøj. Træsko var den almindelige daglige fodbeklædning, der dog ogsaa kunne bruges til at danse i. De hvidskurede træsko tørredes ved at man puttede en ildglød inden i dem. I Læborg og Malt sogne brugtes ikke skurede træsko. Da en pige fra Holmsland ville skure sine træsko om søndagen, sagde madmoderen: »Det skal Du ikke

Fig. 3. Mands- og kvindedragt fra Gredsted, Gørding herred ca. 1860 -70. Efter gammelt fotografi. Nationalmuseet.

gøre, det griner de bare af her«. »Krammer« eller »gjord« paa træskoene brugtes mest af børn og fattigfolk.

Sko med sølvspænder var til stads. De afløstes omkring 1877 af klodser, der kun brugtes af kvinder.

Strømperne var sorte, graa eller blaa, farvet i

indigo i lødgyden. Omkring 1870 kom de »ringet« eller »spraglet« hoser paa mode, nogle mener dog, at det kun var børn, der bar dem. I slutningen af 60erne blev hvide bomuldsstrømper til fest møderne.

Strømpebaandene blev vævet paa spjæld, kaldet »baandvæv«, eller de blev »virket«, d. v. s. flettet, i terner »tavt« af forskellige kulører. For enderne af baandene flettede man 2-3 traade sammen til frynser og syede for dem. Strømpebaandene blev viklet stramt om benet og enderne blev stoppet ind. Efter de virkede strømpebaand, der først kom frem i 1870erne, blev knæremme moderne, baade til mænd og kvinder. Kvindernes var dog gerne lidt kønnere end mændenes.

Undertøj. Et specielt sydjysk udtryk er »pi« eller »lann«, det samme, som i Østjylland og paa Øerne kaldtes en »klokk«. Det var en ulden underkjole, oftest syet ud i eet. Undertiden havde den ærmer, ældst er dog skulderstropper, der blev bundet fast til forstykket. Ordet »lann« brugtes i Lintrup og Vester Vedsted. De, som kom længere øst- og sydfra, sagde »pi«. I Læborg brugtes begge betegnelser i flæng, men i Jordrup hed det »klokk«.

Stoffet var stampet vadmel med forskelligt farvede lodrette striber. Man slog kulørt garn ind i slutningen af en væv til lann og pi. Den kunne ogsaa væves af trevlegarn slaet paa hvid tvistbund. Senere blev de hjemmevævede underskørter kaldt for »lann«, ligesaavel som strikkede underkjoler. Tilsidst var det kun børn, der gik med den hele, uldne lann eller pi. Voksne brugte da »underbol« i steden for. Det var et ærmeløst lærreds livstykke,

der dog ogsaa undertiden var af mørkt, langstribet fensel, foret med hvidt lærred. Underbollen blev hængt fortil, den naaede ned over hofterne og var syet i figur som et korset.

Man brugte baade hvide og kulørte underskørter. Til daglig var de dog som oftest kulørte. De var tværstribede »rammeret« fra knæet og nedefter i stærke, brogede farver. Det øverste stykke var ensfarvet, som oftest mørkegraat. De vævede striber kunne undertiden erstattes af et par rækker baand. Stoffet var vadmél. — Almindeligvis havde kvinderne tre underskørter paa, det fineste øverst. Det kom til syne, naar de i daarligt vejr slog kjolens nederdel op over hovedet og fæstede den med en naal fortil. Ovenpaa det øverste underskørt bandtes en løslomme i højre side. Man naaede ned til denne lomme gennem en slids i kjolens nederdel.

I modsætning til f. eks. Hedeboegnen kendes broderede særke ikke i Jylland. H. F. Feilberg fortæller, at tjenestepigerne i Jyllands vesteregne syede og strikkede overmaade slet paa grund af den fattige egn, der krævede haardt kvindeligt arbejde. Og han siger, at jyske kvinder aldrig tog et haandarbejde med, naar de gik ud.

Særken var syet af fire vævebredder, ud i eet og med kiler i siderne, med lange eller halvlange ærmer og rund halsudskæring. Helt ned mod vore dage har uldne særke været i brug, paa slutningen dog mest af ældre folk. Endnu i 1850erne laa folk nøgne i sengen, ligesom i middelalderen. At klæde sig af kaldtes »at træde sig ud«.

Naar man tog kjolen paa, viklede man først et strømpebaand om særkeærmet, for at kunne trække det snævre kjoleærme over det. Derpaa

trak man strømpebaandet ud og fortsatte paa samme maade med det andet ærme.

Benklæder til kvinder kom først sent i brug. Vi ved f. eks. fra Nr. Nebel, at Grete Hansen var den første kvinde, som bar benklæder — i 1865.

Overtøj. »Øverslavklæ« eller »øverklu« var det almindelige overtøj. Det var firkantede, uldne sjaler ca. $1,50 \times 1,50$ m., lagt i trekant, en lille og en stor. Til stads skulle den lille trekant ligge øverst, til hverdag var det omvendt. I daarligt vejr kunne man slaa øverklu'en op over hovedet.

Sjalerne var oftest af kipret, hjemmevævet vadmél, men de »hjemskrevne«, d. v. s. importerede, var dyrere og finere end dem, man selv fremstillede. De kunne være smaaaternede, ensfarvede eller med sribebort, men frynse i kanten skulle de alle have. Man lod en trendtraad staa et stykke udenfor den egentlige trend paa hver side af stoffet i væven. Naar man slog islætten om disse yderste trendtraade, kunne man let klippe traadene op bagefter, saa der fremkom en frynse. Undertiden var dog frynsen knyttet ind efter vævningen. Kvinderne kom sammen for at »frynse øverslavklær«, det skulle gøres særlig omhyggeligt.

Undertiden havde sjalerne en trykt bort, og de yngre af dem kunne være broderede. Til daglig brugtes et »klæ«, der blev krydset over ryggen. I slutningen af aarhundredet var det oftest hæklet.

I 1819 omtales »cheniller« til alle velhavende koner. Senere kom »pels«, der var en hel vadmelskaabe, stram i livet. »Kørekaaben« var stor og vid med stort slag og uden ærmer. Paraply brugtes meget i slutningen af aarhundredet, den kaldtes »hyllte æ vogn«.

Fig. 4. Sørgeskørt fra Varde-egnen, „jupe“, af fransk jupe (= skørt). Svarende til Amager „jøb“. Skørtet blev båret over hovedet ved begravelser. Nationalmuseet.

Brudedragt. Brudens hovedpynt hed »æ smyk«. Det bestod af en tyk krans af kulørte tøjblomster med en rød sløjfe bagtil. Senere blev denne sløjfe hvid, men hvis brudgommen var enkemand, skulle sløjfen være blaa. I 1860erne erstattedes blomsterkransen og sløjfen af myrtekrans og slør, der først kun naaede til livet og var af fint, hvidt, hjemmewævet lærred. Man lejede æ smyk hos modehandlerinden. Naar bruden havde danset første dans med brudeføreren, tog konerne æ smyk af hende

(sløret blev revet i stykker) og gav hende »guldlue« (sort fløjels konehue med guldgalon) paa. Da guldluen var gaaet af mode, fik bruden kappe paa ved denne lejlighed.

Brudekjolen var af sort fint uldstof. Hertil hørte mørkeblaat forklæde, hvidt silkehalsklæde fæstet med en sølvbroche, sort brystsmæk kantei med kulørte baand og livbaand af samme slags fæstet fortil med et sølvspænde. Paa vej til kirke havde bruden et tyndt, hvidt, broderet tørklæde over æsmyk og derover paraply, uanset vejret. Men ellers intet overtøj, selv ikke om vinteren.

Der hørte tre forskellige kjoler til et tredages bryllup. Efter middagen skiftede man kjole inden dansen begyndte, for »der er en grov klæjsled ved det daansen«. Anden bryllupsdag dansede brud og brudgom sammen, han med hat paa hovedet, for at demonstrere, at han var herre i huset.

Begravelse. 1819 fortælles det, at kvinderne ved ligfærd havde sorte klæder og slør for øjnene. Endnu findes der et enkelt spor af den middelalderlige skik at bære et sort skørt over hovedet ved begravelser. Nationalmuseet ejer et sort skørt fra Vardeegnen, der har været brugt paa denne maade (fig. 4). Det kaldtes »jupe« af det franske ord jupe = skørt, svarende til Amagerens »jøb«, der brugtes paa samme maade. Mændene skulle have »sid kjole« og høj hat med flor, hvis de var i familie med den afdøde. Unge forlovede piger blev begravet med brudesmykke og buket i haanden, konerne med guldlue og nattøje med meget vide ærmer med haandlinninger. Endnu saa sent som i 1872 blev en kone begravet med sit hvide festhovedtøj paa.

Det var skik, at man begyndte at sy sit ligtøj, saa

snart man var konfirmeret. Andre steder fortælles det, at det lintøj, brudefolkene havde paa paa deres bryllupsdag, skulle følge dem i graven. Endelig siges det, at ligtøjet var længere og finere end det almindelige.

MANDSDRAGT.

Frakke, trøje. Mændene bar til stads »sid frakke« eller »skødefrakke« af blaåt eller sort overskaaret vadmel, med nedfaldskrave, overskaaret i livet og med to rækker sølvknapper. Fattigfolk havde en lignende frakke af hvidt vadmel, og særligt velhavende gik i klæde. Undertiden benyttedes det gamle ord »kjol« om denne skødefrakke.

Til daglig gik mændene i en kort trøje, ofte af ugarvet læder, undertiden med uld indvendig. Den naaede til livet og havde een række »skelknapper«, d. v. s. perlemørsknapper. Trøjen havde nedfaldskrave og kunne, foruden af læder, ogsaa være af hvidt vadmel. Til stads brugtes undertiden kort blaa vadmelstrøje med to rækker sølvknapper.

I begyndelsen af aarhundredet brugtes langstribe *veste* af broget hvergarn, de naaede ned over hofterne. Senere kom korte, tværstribede veste, hjemmevævede eller af købetøj, med sølvknapper i to rækker, knappet helt op. Vesten kunne ogsaa være af blaåt vadmel eller klæde, ligesom frakken.

Knæbenklæderne var af hvidt eller blaåt vadmel, manchesterfløjl, eller af skind (fig. 5). De havde knæspænder af sølv og tre knapper ved knæene. De ældste benklæder havde smal klap, de yngre bred klap. Der var een eller to urlommer, saa sølvurkæderne kunne hænge ned over benklæderne. Selv tjenestefolk ansaa eet eller to ure

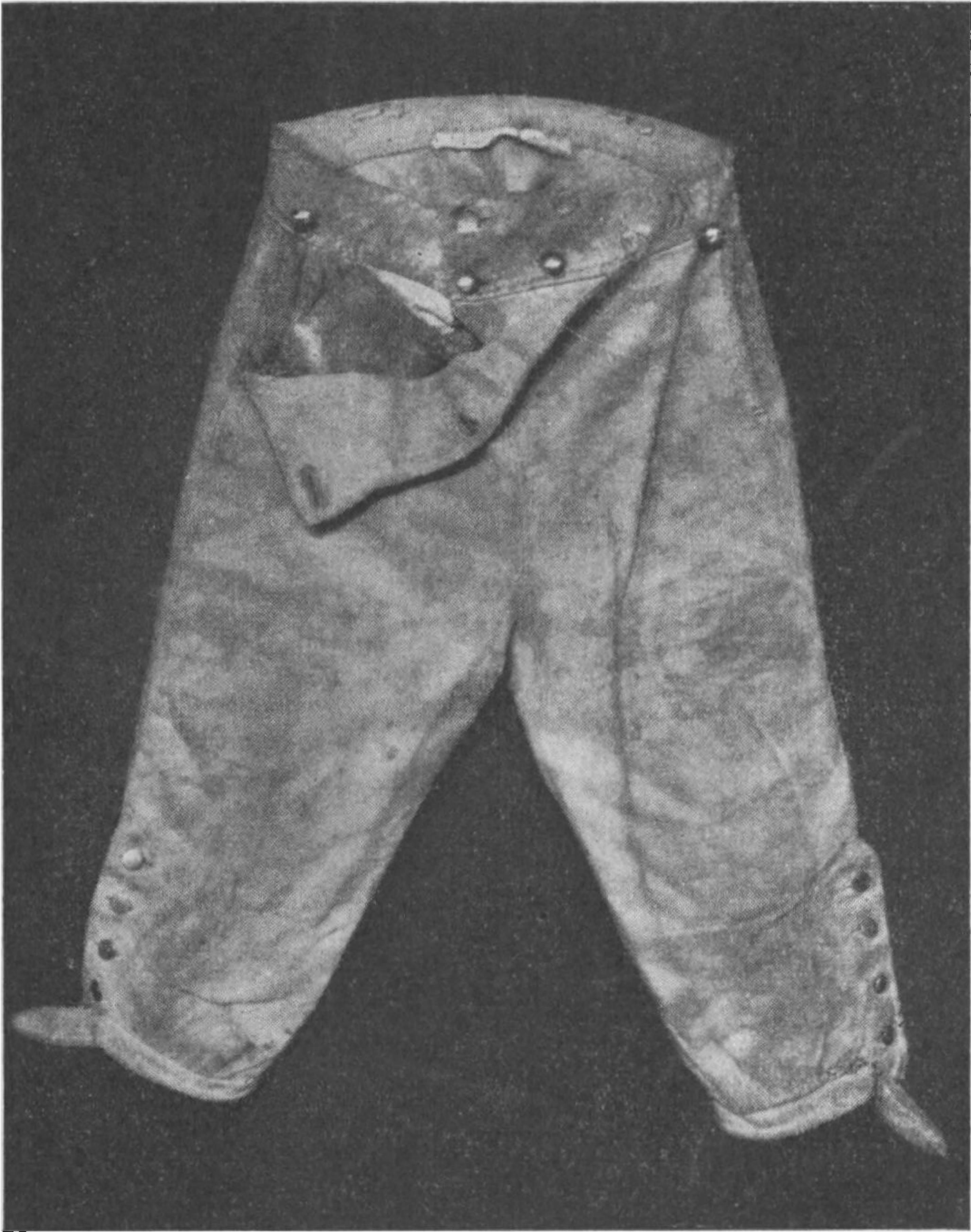

Fig. 5. Knæbenklæder af skind. Obbekær, Ribe herred.

for en nødvendighed, ligesaavel som en sølvbeslagen tobakspibe. Selerne var af lærred eller læder og selebaandene kunne købes i byerne.

Da de lange benklæder kom paa mode, var disse oftest af blaafvadmæl.

»Stormbukser« var af hvidt hampelærred, halvlange og vide, saa de kunne trækkes udenpaa de

andre benklæder. De brugtes endogsaa udenpaa lange bukser. Enhver bonde benyttede stormbukser paa markarbejdet, ogsaa tækkemænd og slagtere bar stormbukser.

Hovedtøj. Den daglige hovedbeklædning var en strikket lue med dusk. Som oftest var den rød, men den kunne ogsaa være graa, blaa eller andre kulører. Der brugtes ogsaa maskinstrikkede huer af hvidt bomuld med røde, vævede mønsterstriber og flosset foer og kant. Dusken skulle altid hænge ned fortil. Om Vinteren bar mændene en lodden lue med pelsfoer, som oftest ræveskind. Den havde to »opslav«, der, naar det var koldt, blev slaaet ud over ansigtet og ned over nakke og ører. Ellers blev de bundet sammen med baand ovenpaa issen. Til stads høj filthat af harehaar med et hattespænde af sølv, 4–5 cm højt og uden ornamenter. Til sorg blev et sort flor syet stramt omkring hatten nær ved pullen. Disse hovedtøjer afløstes efterhaanden af kasketter. En mand, der var født 1858, fortalte, at hans bedstefar gik med rød lue til daglig og høj hat til kirke. Men hans far brugte kun den røde lue om natten.

Ogsaa det middelalderlige »hætslag« har været i brug i Ribe amt langt op i 1800aarene. Det var beregnet til udendørs brug, og ofte anbragtes en høj hat ovenpaa hætslaget (fig. 6).

Halsklud, »mundklud«, var til stads af sort silke, til daglig af broget stof, vel nok oftest bomuld eller lærred. Det var et firkantet stofstykke, der blev lagt smalt sammen, krydset i nakken og bundet i dobbelt knude fortil. Enderne blev stoppet ned under vesten. Man kunne dog ogsaa nøjes med at lægge halskluden een gang om halsen. Omkring

Fig. 6. Hætslag af blåt vadmél. Fra Brørup sogn, Malt herred.

1875 begyndte mændene at bruge hvidt kravebryst. Naar man havde kravebryst paa, skulle den øverste og nederste knap i vesten være knappet, mens de øvrige skulle staa aabne.

»Mundkluden« var et sort uldent tørklæde, der blev lagt smalt sammen og krydset i nakken. En enkelt fold laa op over hagen, de dobbelte folder ned omkring halsen. Senere blev mundkluden strikket — med kantbort, »rammer«. Den var saa

lang, at den naaede 2—3 gange om halsen og med enderne hængende omtrent til bæltstedet. Sygelige folk bandt et tørklæde tværs over ansigtet og knyttede det i nakken. Skrækken for at indaande frisk luft var almindelig.

Som *undertøj* brugtes først en skjorte, der til daglig var af vadmél, blaa eller hvid. Den blaa farve var dog den mest almindelige, vel sagtens fordi den ikke behøvede at vaskes saa ofte. Til stads brugtes en skjorte af lærred, det var dog langt fra alle, der ejede en linned skjorte. Broderi paa undertøjet kendtes ikke, højst en lille muse-takke i kanten af stadsskjorten.

Ovenpaa skjorten kunne man bære forskellige klædningsstykker. Ældst er vistnok »bollen« eller »brystdugen«, der var af vadmél med ærmer af samme stof, undertiden kunne den ogsaa være ærmeløs. Den var mest toradet og naaede godt ned over hofterne. En enkelt meddeler fortæller, at hans far, der var født 1828, bar en »undertrøje« af skind, foret med vadmél og med lange ærmer. Den brugtes kun om vinteren. — »Forremok« (eller »forremong«), »busseronne«, »overskjorte« eller »undertrøje« var syet som en skjorte, men lidt kortere. Den var af bomuld, blaa og hvidstribet, eller ternet. Den kunne ogsaa være af uld, og var da altid sort-rød eller blaa-ternet. »Busseronnen« brugtes baade af voksne og børn. Til stads var den altid af bomuld, og man dansede i busseronneærmer.

Underbenklæderne var af hvidt vadmél eller vævet af trevlegarn. De havde form som almindelige lange overbenklæder.

Fodtøj. Endnu et stykke ind i 1800aarene brugtes sko med sølvspænder. De afløstes dog efter-

haanden af støvler til stads. Til kirke gik man i »skaftestøvler«, og til dans i »halvskaftestøvler«. Det almindeligste fodtøj var dog naturligvis træskoene, der enten var hvidskurede med jern- eller messinggjord, eller sortsværtede.

Ligesom skoene, saaledes holdt ogsaa de hvide, uldne strømper sig, selv efter at de lange benklæder var kommet i brug. De blev strikket i »svikler«, d. v. s. pil med mønster i vrangstrikning. De hvide strømper afløstes af blaa hoser, eller »spættede«, »spraglet«, af tvundet eller afbundet garn. Paa de blaa strømper, der kaldtes »engelblaa«, var sviklen strikket i form af 8-taller. Meget almindeligt var strømper med hvid taa og hæl og hvidt topstykke, saa kun det midterste, der saas mest, var af det dyre, farvede garn. De ældgamle »stumphoser«, d. v. s. fodløse strømper har været brugt endnu i mands minde. De havde »fesling« rem under foden af læder eller vadmel. »Æ pløs« kaldtes det stykke af strømpen, der gik ud over vristen i en spids, fastgjort til anden taa med en hæklet strop.

Strømpebaandene var først spjældvævede, senere virkede. De var som oftest blaa og hvide eller røde og hvide med flettet frynse ved enderne. Pigerne lavede strømpebaand til deres udkaarne. De blev viklet stramt om benet over knæet, og enderne blev stoppet ind. Kun til fest blev de bundet i sløjfe. Efter strømpebaandene kom knæremme i brug.

— — —

Der er ikke meget tilbage af folkedragterne i Ribe amt. Trods ihærdige eftersøgninger er det kun lykkedes at finde enkelte stykker frem, selv

afbildninger og beskrivelser er sparsomme. Nationalmuseet vil derfor være taknemmelig for oplysninger om dette emne, dels hvad gamle folk kan huske om dragternes udseende, anvendelse og benævnelser, dels hvor der findes dele af dragter eller afbildninger, da man meget gerne vil have lejlighed til at fotografere disse. Eventuelle meddelelser bedes sendt til: Nationalmuseets 3. afd., Frederiksholms Kanal 12, København K.
